

'De politiek moet een verschil maken'

Theo Brand

Als de politiek geen verschil maakt, wie of wat dan wel? Grote transnationale ondernemingen of de hebzucht van mensen? Dr. Jan Pronk (69), oud-minister van ontwikkelingssamenwerking, voormalig VN-kopstuk en nu voorzitter van het Internationaal Vredesberaad (IKV), blijft strijdlustig. Hij vindt het onbegrijpelijk dat mensen neerbuigend spreken over een begrip als maakbaarheid. 'Waarom zou een politicus zich verlagen tot toeschouwer? De politiek kan en moet in onze wereld juist een verschil kunnen maken.' Pronk put hoop uit de huidige generatie jongeren en de eerste daden van Barack Obama als president van de Verenigde Staten.

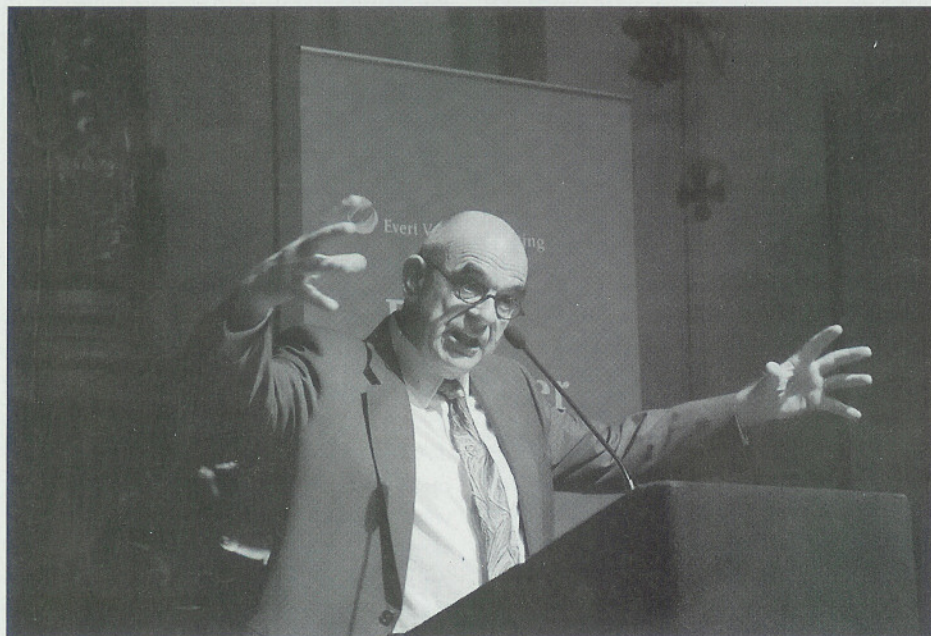
'De kern van politiek bedrijven is de noodzaak om iets te veranderen, om er iets van te maken. Natuurlijk zijn er grenzen aan wat mogelijk is. Ook de sociaal-democratie erkent dat de overheid het niet alleen kan. De rol van burgers en maatschappelijke bewegingen is minstens zo belangrijk.

Inspiratiebronnen

'Politici, ook van links, steken hun kop te snel in het zand. Het gaat niet goed met de wereld, vind ik. Kijk naar de kredietcrisis en klimaatcrisis en het grote aantal armen wereldwijd. De wereld verandert, maar de politiek verandert niet mee. Globalisering

worden gehouden door een mondiale middenklasse die profiteert van de globalisering. Van deze middenklasse maken wij in Nederland in grote meerderheid deel uit. Dat schept een grote verantwoordelijkheid.'

Pronk maakt geen geheim van zijn inspiratiebronnen. 'Ik voel me christen en kom uit een middenorthodox hervormd gezin. De kernwaarden uit het Evangelie zijn inspirerend en richtinggevend voor mij. Neem de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan. Die kiest zijn naaste niet. Nee, het slachtoffer doet juist een beroep op hem. Het is dus andersom: ik kies de ander niet, maar de ander kiest mij. Hoe lezen wij dit verhaal tegen de achtergrond van de huidige mondiale verhoudingen?'

Maar probeer als politicus wel te sturen. Doe alles wat in je macht ligt om verbeteringen tot stand te brengen.'

Pronk werpt zijn handen in de lucht. Al pratend loopt hij heen en weer door zijn eenvoudige werkkamer in het *Institute of Social Studies* in Den Haag, waar hij buitengewoon hoogleraar is in de theorie en praktijk van internationale samenwerking. Anderhalf uur trekt hij uit voor het gesprek met De Linker Wang. Hij kan zich oprecht boos maken en blijft tegelijk de beleefde en nuchtere analyticus. Het gaat hem om gelijke rechten en kansen voor alle bewoners van de planeet aarde.

vraagt om nieuwe vormen van internationale samenwerking en nieuwe instituties. Maar de Verenigde Naties zijn vermolmd, de ontwikkelingssamenwerking gaat voort op de oude voet en Europa is vooral met zichzelf bezig.'

In zijn boek 'Het pantser afleggen. Ideeën voor een open politiek' lanceert de oud-politicus voorstellen hoe het anders kan. Pronk: 'Eerlijk onder ogen zien dat mede door ons toedoen veel niet goed gaat in de wereld, hoeft ons niet pessimistisch te stemmen. Maar het is wel nodig om eerst de analyse te maken dat armoede en ongelijkheid in de wereld bewust in stand

Herman Wijffels - tot voor kort bewindvoerder bij de Wereldbank en ook oprecht begaan met de wereldproblemen - zoekt het vooral in spiritualiteit. Hoe staat u daar tegenover?

Pronk aarzelt. 'Ieder zijn eigen keuze natuurlijk. Zelf vind ik spiritualiteit al gauw een vaag begrip. Het gaat mij vooral om een combinatie van rationaliteit en ethiek. Door een grondige analyse moet je proberen de werkelijkheid te doorzien. En dat beoordeel je vervolgens op basis van ethiek die voor mij mede religieus bepaald is. De ethiek zelf kan trouwens ook rationeel bepaald zijn, als je denkt in termen van verlicht eigenbelang.'

'Ook de christelijke traditie biedt spiritualiteit, zo besef ik. Maar ik kom uit een middenorthodox gezin. Niet echt bevinde-lijk, zeg maar. Als jonge kerkganger werd ik enorm geïnspireerd door theologen als Barth, Bonhoeffer, Buskes, Banning en Berkhof. Ik ben nogal rationeel aangelegd. Ik heb eerlijk gezegd moeite met het gebed, hoewel ik met bidden in een liturgisch kader wel uit de voeten kan. Mijn moeder heeft zich ooit bekeerd tot een Pinkstergemeente en dat heeft thuis nogal wat verandering gegeven. Misschien speelt ook dat feit een rol als het gaat om mijn reserves ten aanzien van een begrip als spiritualiteit.'

'Voor een radioprogramma van de Evangelische Omroep kreeg ik ooit het verzoek

een brief te schrijven aan God. Dat paste in de programmaformule. Ik zei tegen de redacteur dat ik dat niet wilde. Ik heb immers een brief gekregen: de Bijbel. Mij wordt gevraagd daar concreet handen en voeten aan te geven. Niet om een brief terug te schrijven, maar om in actie te komen. Ja, zo sta ik daar in. Ik probeer met beide benen op de grond te staan. Uiteindelijk heb ik voor de radio-uitzending een brief geschreven waarin ik uitleg dat ik geen brief wil schrijven.'

Laten de kerken genoeg van zich horen?

'Ik hoop dat de kerken het maatschappelijk debat weer sterker gaan voeden. Dat zeg ik ook als voorzitter van het IKV. Ooit ben ik actief geweest binnen de Wereldraad van Kerken. Ik maakte deel uit van adviesgroepen rond economie en ontwikkelingssamenwerking. De Wereldraad heeft zo'n twintig jaar gezwezen en is vooral met zichzelf bezig geweest. Geluk-

kig ben ik onlangs uitgenodigd door de Wereldraad om in Genève mee te denken over de kredietcrisis. Het lijkt erop dat er beweging in zit. Soms ben ik wel wat jaloers op de Rooms-katholieke Kerk met de pauselijke brieven en encyclieken. Ook al ben ik het er niet altijd mee eens, het gaat vaak om gedegen en kritische boodschappen aan de wereld.'

'Als IKV Pax Christi – als IKV werken we onder één naam samen met Pax Christi – zijn we grensverleggend bezig met diverse rapporten. Rapporten waarin we kerkelijk willen denken en dus ook kritisch zijn. Neem ons recente rapport over nucleaire bewapening. Daarin pleiten we dat we eenzijdig stappen terug moeten doen om vertrouwen in te boezemen. En ons rapport over Israël en de Palestijnen uit oktober 2008. Daarin hebben we gepleit, al voor de oorlog in Gaza, om met Hamas te praten. Niet omdat het lieverdjes zijn. Maar wel omdat isoleren meer gevaar

oplevert dan een poging tot dialoog.'

'Onlangs organiseerden we een opwarm-bijeenkomst voor kerkelijk werkers en vrijwilligers in het kader van de Vredesweek. Zo'n 150 mensen waren er en ze vroegen zich af: hoe kunnen we thema's van gerechtigheid, vrede en heilheid van de schepping weer laten doordringen binnen de kerken? Ik heb gezegd dat zij zelf de kerk zijn en dat de thema's dus al doordrongen zijn. Wel moet het vuurtje zich verbreiden natuurlijk.'

Wat zijn voor u hoopvolle signalen?

'Ik merk dat jongere generaties, zeg maar mensen van 20 tot 35 jaar, sterker betrokken zijn bij internationale solidariteit en het milieu dan zo'n vijftien jaar geleden. Ze zijn niet activistisch, maar wel nieuwsgierig, open en toegewijd. Dat is een positieve ontwikkeling. Wat ook hoop biedt is de lijn van president Obama, zoals de toe-

Lees verder op pagina 8 »

De Andere Wang

Diaconie wezenskenmerk christelijk geloof

Hub Crijns

Christenen zijn geroepen om in deze wereld tekens op te richten van het Rijk Gods. Ons geloof start bij het dubbelgebed om God en de medemensen als zichzelf lief te hebben. Menselijke verbondenheid heeft zijn fundament in Gods Verbond met ons. In de christelijke Godsvisie is God als Vader dichtbij en tegelijkertijd ook de transcendente, de altijd grotere, de heilige. Jezus bidt om en verkondigt de komst van het Koninkrijk.

Al in de vroege kerk is ook gezegd: Hij is het Koninkrijk zelf (*autobasileia*). Christus is het Koninkrijk in persoon. Dit is naar twee kanten uit te leggen: de kant van de verzoening, schuldvergeving, en de kant van inzet voor de naaste. Hiervan getuigen de parabels, zoals het verhaal van de barmhartige Samaritaan. Wij zijn geroepen om tekens op te richten van het Koninkrijk van vrede en gerechtigheid. Eerder al verzet Amos, profeet in het Oude Testament, zich vanwege Gods wil tegen onrecht. God heeft met het hele volk een Verbond gesloten. Als de verschillen tussen rijk en arm heel erg groot worden, gaat dat tegen het gebod van God in. Uit de religieuze motivatie van een Verbond dat gesloten is met het hele volk klaagt Amos de sociale ongerechtigheid aan. Jezus doet hetzelfde in zijn tijd, in dezelfde profetische traditie.

De tekenen van de tijd

Armoede heeft vele gezichten, ook in Nederland, in elk dorp of plaats. Schrijnend zichtbaar zijn de 110 voedselbanken en de 15.000 huishoudens, die hiervan begin 2009 gebruik maken. Het taboe rond de voedselbanken is door de TV-serie en actie van de familie Froger duidelijk doorbroken. Minder zichtbaar is de stille armoede, die zich afspeelt achter de voordeuren van mensen in alle delen van Nederland, die er op het eerste gezicht vaak niet arm uit-

zien. Het zijn de gezichten van ouderen, vaak vrouwen met een AOW. De gezichten van allerlei uitkeringsgerechtigden, die een verschraving van de voorzieningen moeten meemaken. Deze gezichten hebben allerlei etnische kleuren en afkomsten en ook vooral vrouwen. Het zijn gezichten van werkende mensen, die ondanks hun ploeteren in verschillende baantjes, op of onder de armoedegrens leven. Heel vaak zelfstandige ondernemers of familiebedrijven. Een ingrijpende gebeurtenis kan mensen naar het bestaansminimum duwen: echtscheiding, overlijden, verlies van de baan, te hoge woonlasten. De gezichten van mensen met schulden laten vermoeden dat dit steeds vaker voorkomt.

De kredietcrisis en de doorwerking hiervan in Nederland zal het aantal gezichten van armoede nog uitbreiden. Onduidelijk is nog hoeveel, maar zeker is dat veel mensen hun baan gaan verliezen. De werkgelegenheid krimpt. Armoede gaat toenemen. Als de overheid door de oplopende collectieve lasten gaat bezuinigen, betalen ontslagen mensen een dubbele prijs. Naast verlies van werk ook nog verlies van uitkering.

Juist deze tijd vraagt erom de christelijke woorden van barmhartigheid en gerechtigheid politiek over iedereen te gaan vertalen. Solidariteit is hiervoor de politieke term, die inhoudt dat degene met sterkere economische schouders meer lasten kan en mag dragen dan die met zwakkere economische schouders. Soberheid, delen, omzien naar elkaar zijn woorden, de tekenen, waarmee we de strijd tegen de crisis in kunnen gaan. Als we ze ook menen en navolgen.

Hub Crijns is directeur van landelijk bureau Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken (DISK).

nadering die hij zoekt met de moslimwereld en zijn kritische houding richting kernbewapening. We moeten dit oppikken in Europa en niet denken dat we het hier beter doen. Momenteel lees ik Obama's biografie. Ik vind hem een reflectief politicus die voor zijn leeftijd veel heeft meegeemaakt.'

Pronk vindt dat Obama zich onderscheidt van veel van zijn generatiegenoten, met name in de Nederlandse politiek. 'Wie nu aan de macht zijn, de veertigplussers, dat waren in de jaren tachtig de twintigers. Zij hebben zich toen afgezet tegen mijn generatie en omarmden de no-nonsense mentaliteit van management en efficiency. Ook in de PvdA is dat gebeurd.'

Pronk doelt onder meer op Wouter Bos. Die schreef in zijn boek 'Dit land kan zoveel beter' (2006) dat we niet met iedereen solidair kunnen zijn. Want elke vorm van solidariteit kan volgens Bos alleen in stand blijven door anderen daarvan uit te sluiten. Insluiting en uitsluiting horen bij elkaar. Wie met iedereen solidair is, is uiteindelijk met niemand solidair, zo schreef Bos in zijn boek.

'Hier was en ben ik het niet mee eens,' zegt Pronk. 'De sociaal-democratie beoogt een wereldwijde solidariteit zonder grenzen, hoe moeilijk dat misschien ook te realiseren is. Globalisering leidt ertoe dat onze lotsverbondenheid ook wordt ervaren over landsgrenzen heen.'

Wat meer idealisme vindt Pronk wel op z'n plaats, zeker in de PvdA. En hij herkent er iets van bij de nieuwe generatie twintigers. 'Elke generatie doet het weer op zijn eigen manier, gelukkig.'

In 2007 deed Pronk een gooi naar het partijvoorzitterschap. Hij verloor nipt van de huidige partijvoorzitter Lilianne Ploumen. Pronk kreeg tegenstand vanuit de partijtop, ook van de genoemde no-nonsense generatie. Maar Pronk vond en vindt dat de strijd om het voorzitterschap eerlijk verliep en zei direct na zijn nederlaag tegen Ploumen dat hij altijd beschikbaar was voor een klus. Zij wist hem te vinden: Pronk leidde de commissie die het programma 2009 mocht schrijven voor de Europese Verkiezingen.

Wat beoogde u met het Europese Verkiezingsprogramma?

'We hebben de scepsis ten opzichte van Europa serieus genomen, maar er wel iets tegenover willen plaatsen. De kritiek op

Brussel is begrijpelijk maar naar verhouding is de bureaucratie daar niet groter dan die in Den Haag of een gemiddelde Nederlandse gemeente. We zijn geen voorstander van een vervorming van de markt. Dat vinden we te eenzijdig kapitalistisch. Een sociaal Europa vraagt om meer regelgeving. Maar dat roept ook weerstanden op. Dus moet het sociaal beleid ook weer het domein worden van nationale overheden waarbij de EU uiteraard wel de kaders stelt. Verder vragen de klimaatcrisis, kredietcrisis, energiecrisis, het antiterrorismebeleid en buitenlands beleid juist om meer Europa en een sterkere EU. Voor deze issues doen we er goed aan om als nationale overheid een stapje terug te doen. Helaas is deze genuanceerde boodschap gezien de verkiezingsuitslag bij de kiezers niet voldoende overgekomen.'

Hoe verklaart u de kloof tussen politiek en burgers, ook nu een protestpartij als de PVV zo groeit?

'Politici worden vaak overweldigd door het systeem waarvan ze deel uitmaken. Dat leidt tot vervreemding bij de kiezers met degene op wie ze gestemd hebben. Ik ben voorstander van de representatieve democratie. Maar het antwoord wordt nu gezocht in populisme: u vraagt, wij draaien. Het zou moeten zijn: wij geven leiding en kom maar met kritiek waar we iets mee kunnen.'

'Tijdens de Paarse kabinetten waren we als ministers beslist geen regenten maar we waren wel te veel managers. Managers verwijderen zich niet in verticale richting, ver boven de mensen, maar in horizontale richting. Denk aan de privatisering van de

publieke diensten met alle management en controle van dien.'

'Mijn oplossing zou zijn: haal alle bureaucratische managementdimensies eruit. Schaf ook alle adviesraden af. Daarmee voorkom je technocratisering. Breng de keuzes terug naar het politieke domein. De macht moet weer terug naar de Tweede Kamer waar parlementariërs de toon zetten.'

Biedt dat ook perspectief voor een politiek die wereldwijd gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping dichterbij brengt?

'Ik denk van wel. Juist op deze thema's moet de politiek het voortouw nemen. Mensen die aan het kortste eind trekken hebben recht op gelijke kansen. Het recht van de sterkste is tijdgebonden, zowel voor een samenleving als voor een individu. Uiteindelijk zijn alle aardbewoners afhankelijk van elkaar. Door de welvaart niet eerlijk te verdelen creëer je verzet en roep je geweld op. Dat vergroot onveiligheid. Een eerlijke verdeling van welvaart wereldwijd en matiging van consumptie in rijke landen is nodig om vrede en veiligheid te garanderen. En om de natuur en het milieu te sparen. Ethisch gezien is het geboden. Maar je kunt ook redeneren vanuit een verlicht eigenbelang. Het welzijn van de ander – hoe ver weg ook – en de kwaliteit van het milieu, komen ook jezelf ten goede. Je bent niet vrij als een ander niet vrij is.'

Jan Pronk, Het pantser afleggen. Ideeën voor een open politiek (ISBN-13: 9789035133662). Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam 2008. 254 pagina's.

